

ԴԻԻԱՆ ՍՈՒՐԲ ՅԱԿՈԲԱՅ

ԻԷ

(Խոնա Ռուսիան եւ Խոնա Պաղտասար
Կ. Պոլսէն առ եղիազար կաթողիկոս):

Ծնորհազարդ եւ երջանկաւոր, մաքրա-
փայլ եւ սրբասնունդ, երիցս երանեալ եւ
հոգիակիր քրիստոսապաւ տեառն մերոյ
հայրապետի ամենայն հայոց եղազարկաթո-
ղիկոսի եւ քաջ հովուապետի եւ պատրիարք
Սուրբ յերուսաղէմայ՝ նըւաստ եւ ստրուկ
ծառայից ծառայէ մահտեսի Սոճա Րօհիճա-
նէս եւ Սոճա Պաղտասարէս, եւ համարձա-
կիմք առ քեզ ի հարցանել զորպիսութեանց
տեառնդ՝ թէ ո՞րպէս իցէ կեալդ ի վայրս
նժդեհութեան, զոր տէր Աստուած անվրէպ
պահեսցէ ի պարծանս մեր եւ ամենայն ազգի
թարց իմիք ֆնասու, իբրեւ զվահան շի-
նելի լուսալիր աշտանակին բարձու, ամէն:

Կրտսէթիւն տէրութեան քում եղիցի,
զի հրամանք գրեալ էր՝ թէ վաղվադակի
գաս հասանես, քանի Ձէլէպին ի տեղս է:
Հրամանք գրեալ, որ այսչափ ապրանքս
անօրինաց է ի ձեռաց իմոց, մինչև որ չի
ծախեմք ի՞նչպէս կարեմք գալ, ծախեմք
եւ ապա գամք. այժմ գալ ի տեղդ՝ թողու-
թիւն շնորհեա. տեսանեմ թէ Հոգին Սուրբ
ի՞նչ կ'առաջնորդէ, այնպէս կ'առնեմք:
Հրամանք գրեալ զօրացի՛ր եւ քաջ լեր ընդ-
դէմ թշնամեաց, զի միշտ մեք ընդ քեզ
եմք օգնական եւ թեւ եւ թիկունք եւ հակա-
ռակորդաց քոց հակառակ: Վասն է՞ր այս-
քան թողութիւն երեցեցանես գործոյս,
զի ահա այսչափ ժամանակ է, վասն է՞ր
ի յաւարտ չես հասուցաներ զառաջի եղեալ
իրոյն, զի քաղաքս այս լցիր խռովութեամբ
եւ զմեզ թշնամի եւ նախատինք արարիր ա-
մենեցուն. դու գիտես որ առանց էմրի այս-
տեղ գործ առաջ չի գնար. թէ որ շիտակ էմր
եւ պարաթ ունիս եւ խէթիլէրիք, զպարաթի
սուրաթ եւ զէմրն առաքեա վաղվադակի
որ գայ. մենք կարենք այստեղս այնպիսի
չարեացն պատրիժ հատուցանել: Ձենք զի-
տեր թէ ի՞նչպէս բան է որ այստեղս մէկ
էմր եւ չաւուշ չես առաքեր ի վերայ Ստե-
փաննոս վարդապետին(*), չլինի՞ թէ սորա
առաքեալ թիթալ թղթերուն խարվեր ես եւ

հաւատացեր, զի սա միշտ ամբոխս հաւաքէ
եւ չարիս խորհէ վասն քո ի մէջ վաճառա-
կանացն եւ ոչ դադարէ ի չարեաց իւր Տէր
Մարգարի ձեռամբն, որ իւրն խոստովանա-
հայր, զի այրի է, կինն մեռեալ է եւ այժմ
երկու կին ունի, զի Սահակ անուն երէց մի
եկեալ այլ տեղաց՝ ունելով ընդ իւր զկինն
իւր եւ բերեալ ետ ի նա պահեստ եւ ինքն
եկեալ շրջի ի վաճառականութիւն, եւ հա-
լայիս մի այլ գնեաց ձէլ մատչիլ, զերկուքն
ի միասին պահեալ ունի ընդ իւրն, եւ զնա
ընդ նոսա եւ Ստեփաննոսն իբրեւ զսուրբ
պաշտէ զինքն վասն չար գործոցն իւր:
Վասն է՞ր այսպիսեաց պատիժն ոչ վաղ-
վադակի հասուցանես. զի ահա նորագոյն
չար ոմն էլմիածնայ յերկրէն նախավկայի
վանից Շամբեցի Յոհան վարդապետ, սա
եղեւ պատճառ քո անուն կտրիւյ: Ինք
պատարագ արար եւ զանուն վեհիդ երարձ,
այսպէս ասելով ի մէջ ժողովրդեան՝ թէ
այսչափ չարեաց տէր է, նորա անունն չէ
պարտ յիշատակել. զայս արարեալ եւ փախ-
եաւ: Յորժամ ի տեղդ հանդիպի, ինչ որ
ունի առնուս ի ձեռացն, եւ ինքն թինն զըր-
կէ. չի լինի թէ գալ խաբէ վեհդ եւ հաւատաս
գորա, քեզ բարեկամ ձեռնայ եւ չճակորին
թշնամի, այս կերպիւս հաճոյ թըւի քեզ,
այլ չարագոյն չար է. առ հրաման քո դո-
րա պատիժն եւ Ստեփաննոսն եւ Տէր Մար-
գարին. որ չի հատուցիր՝ այսուհետեւ ընդ
քեզ ոչ ունիմք մասն եւ բաժին, զքո չար-
կամն եւ զբարեկամն չես ճանաչիր, որ միշտ
քո արեան կու սպասեն, ուր եւ իցէ զքեզ
բերան առեալ խայտառակ բանս ասելով
շրջին: Զի թէ զայս Ստեփաննոս եւ միւսքն
առանց պատժոյ թողիր, ոչինչ է քո ամե-
նայն բանքն եւ ի մեղանէ հրաժարեալ լի՛ր.
մեր ջանքն այն է, որ հրամանք բարձրա-
նաս եւ քո թշնամիքն կործանին: Դարձեալ
խնդրեմք ի սուրբ հօրէդ, որ Սահակ վար-
դապետին մէկ օրհնութեան նամակ մի ա-
ռաքես, որ միսթարի եւ հրամանաւ վեհիդ
շրջի ուր եւ պատահիցէ՝ առանց երկիւզի.
Ի մեզ է հաստեր եւ ի սուրբ հայրդ ապա-
ւիներ. աղաչեմք զի մի անտես առնես
զխնդրուածս ծառայից քոց: Բաւ է. ողջ
լի՛ր ի Հոգին Սուրբ: Կրեցաւ թղթն հայոց
Ռժժե (= 1666), յունիս ժե, օրն հինգ-
չարաթի:

Դարձեալ Սոճա Րօհիճանէս յայտնի լինի
սուրբ հօրդ՝ Սոճա Պաղտասարին եւ Աստուին
բանին եւ քաջ տեղեակ եմ, իմ առջևն ե-
ղեւ, սոցա պատճառն պազարն. ինչպէս որ
Պաղտասարն ասացեր է հրամանուցդ՝ չի-

(*) Թերեւս Ստեփանոս Մեղրեցին, որ 1670ին
պատրիարք եղաւ Կ. Պոլսի եւ պաշտօնի վրայ վախ-
ճանեցաւ 1674ին: Ծ. 2.

տակն այն է, Աստուծոյ խօսքն սուտ է. Պաղատասարին շատ զուլմ եղաւ: Հա՛յր սուրբ, մինչև որ ես չի գամ Աղթամարայ էմրն չի զրկես:

Դարձեալ մահտեսի Ռուհիճանէս և Սօճա Պաղատասարէս շատ ողջոյն մատուցանեմք մեր վէլինամէթ Ապօր Զէլէպուն. քանի որ մեք տեղս եմք այս գրիս պատասխանին օղաւորես: Սօճա Պաղատասարն խիստ ջանք ունի, ապա մէկ թէմէսուկ մի չունի, որ այս բանս հոգայ. այդ տեղաց մարդ մի առաքես, որ Սօճա Պաղատասարին հետն քո բանն հոգամք և շուտով ելանեմք և գամք զքեզ տեսանել: Գրիս բերող մարդոյ շատ լաւ ըրայեթ անէս, զէրէ ինչ խօստովանանք կայ՝ քովն է:

ԻԸ

(Յովնաննէս վրդ. Թոխաբեցի Դաղասիս յիկն առ Եղիազար կաթողիկոս(*)):

Շնորհազարդ հայրապետիդ և Հայկազեանս զիրապետիդ, հաստատութեանդ հաւատոյ և պարծանացդ եկեղեցւոյ Եղիազար հոգեւորտիրոջդ մատուցանեմք ողջոյն հանգերձ երկրպագութեամբ ի բացուստ իբր ի մօտոյ նըւաստ Յովաննէս քարող Բանին, մականունն Թոխաբեցի կոչեցեալ և հարցանեմ զողջունէ քուժմէ և զորպիսութենէ զառաջիկայ գործոյդ և գոհութիւնս առ Տէրն ամենեցուն, որ արդար գատաստան իւր ի բնէ ոչ դատարկանայ:

Եւ ընդ ողջունիս երկրպագութեանս յայտ առնեմք վսեմութեան քո, Հա՛յր սուրբ, լսեցաք թէ գրեր ես գիր ի Թոխաթ վասն առաջնորդութեան մերոյ: Աստուած հրամանուցդ կենդանութիւն տացէ և աստուածային հայրախնամ կամքն քեզ հովանի լիցի և ի ներկայական փորձանացդ ի յանդորրութիւն հանցէ: Հրամանուցդ խօսքն վերայ իմ գլխոյս. ապա ինձ այլ ի՞նչ կու վայելէ այսուհետեւ առաջնորդութիւն. այժմուս իմ խնդիրքս հրամանուցդ այդ չէ, այլ այս է՝ որ ձեռացդ նշանն առնէի և երթայի ի Կիպրոսու անապատն. բայց երբ հրամայեր ես, խօսքդ չեմ ոտեր, կ'երթամ քանի մի օր կու նստիմ, թէ՛ քո սիրոյն, թէ՛ նոցա ինատուն, մինչև հրամանքդ ի զբաղ-

մանց բարով խալըսիս և ապա այլ՝ ի քո կամօք, զոր կամիս՝ զայն նստուցանես: Եւ դարձեալ գրեր ես՝ թէ զինքն Թոխաթու առաջնորդ եմ գրեր և ինքն գնացեր Յակօբ կաթողիկոսին դօլ և դանատ է եղեր և նըւիրակ, որ թղթով զաշխարհս է լցեր վասն կողոպտելոյ: Ժշմարիտն ասեմ, հոգեւորտէ՛ր, որ ես ելայ ի սուրբ յերուսաղէմայ, ի նմանէ թէ մէկ մատն գիր կայ ինձ հետ՝ քո աջն ինձ խոռովի. բայց յետոյ Անկիւրոյ ուխտաւորքն որ եկան, երկու գիր Անկիւրոյ բերին, երկու գիր՝ Կեսարիոյ, երկու՝ յատուկ մարդոյ, ահա քովս կու կենայ. իսկ Անկիւրցւոցն իւրեանց տըւին ի տէրն, մէկ՝ առաջնորդին և մէկ՝ հասարակ քաղաքին. մեզի տեղն բան մի չկայ: Առաջնորդաց գրեր են՝ թէ յորդորէք զժողովուրդն, առնուք զայք յերուսաղէմ և ժողովրդեանն գրեր է՝ թէ զայք յերուսաղէմ ուխտ անէք և ձեր աթոռոյս խղճութիւնն տեսնուք, որպէս որ հրամանքդ էի գրեր, ոչ աւելի և ոչ պակաս: Բայց քո ձգնաւորին ի՞նչ կ'ասես, որ նորա կարմիր մօհրն ևս է ի վերայ, որ երկու մըհրով է թղթերն: Դարձեալ գրեր ես՝ թէ թագաւորին հրամանացն հակառակ են. ես քո խօսիցդ հակառակ չկամիմ գործել, ո՛ր մնայ թագաւորն: Իսկ նոքա զքեզ բանի մի տէր գիտես, կարծես որ կու հակառակին այլ կ'ասես. զարաքաջ բազուկ Թաթարդ(*) այդպէս կու հաւանեցուցանէ հանապաղ այտիւ չոգեւորտէ՛ր, մեր յայս կողմս գալոյ պատճառն այս էր, որ յետ զատկին պատրաստեցայ զնալ ի Կիպրոս, չեթող՝ թէ զնա՛ ի Թոխաթ, եւրեւի մարդիկ յորդորեալ, ա՛ռ եկ, գալ գատիկն կատարեմք ի միասին և ապա գնաս ի Կիպրոս: Ես այլ մըհանա կու փնտռէի, որ քովէն հեռանայի և աղատէի. մէկ այլ՝ որ օնսաւղ(?) պիտի Թոխաթ հանդիպիմ, զքոուրս առնում և ապա երթամ: Ի՞նչ ասեմ, հոգեւորտէ՛ր, ցաւ և գանկատ շատ, որ գրով չի գար, և կենդանի է Տէր, որ բնաւ աշխատանք ոչ էր ինձ գալ յիստամպօլ և տարակուսանացս լուծուիմ առնուլ, թէ ոչ լինէր երկրի խօսք և լեզու, որ զկեանս մեր մաշեաց, որ յիստամպօլու լալով ելայ ես. յետի գիշերն կատաղի շանց նման ի խանն թափեցան վերայս, երեք օտա փոխեցի, հազիւ խալիսեցայ: Պապուճիս հաւասարն մարդ երեսու ուրացող և հերձուածող կանչէին. և այն վաղիվէն եւլայ զքեզ որոնեցի ի Պաղատ և ի Ղալաթիս

(*) Ընդօրինակութեան մէջ նամակիս վերնագիրն է. «Ոճանէս վարդապետի Թոխաթեցի զրեալ Վեհիս»:

(*) Մարտիրոս վրդ. Ղրիմեցիին կ'անանրկէ:

և ոչ դտի զքեզ, այլ լալով դարձայ յմուս-
կուզար, զընկերս թողի և միայնակ անա-
պարեցի թէ հասանիմ, որ Մարտիրոսն յե-
րուսաղէմայ չեկած և տիւան չմտած մարդ
հասուցանել տամք վասն խաղաղութեան.
չեղև, չի կարացաք հաւանեցուցանել. ա-
ռանց թաթարին չկարացին ճուղապ տալ
ոչ զոքա և ոչ սա. իսկ աստ ապականեալ
մուկն և աղուէսն բաժակն քացախ մէկ
պահ նստաւ քոյն, ներկեաց զինքն չարա-
խօսութեամբ և մուրթաթ Սարգիս արեւ-
դայն թուր կու քաշէ վերայս: Ես երդումն
ունիմ, որ վասն նոցա ոչ մէկ զեղ գնալ և
ոչ ստակ մի տալ, յորժամ զքեզ հաւածեն
և իւրեանք աշխարհի տէր լինին: Դեռ չե-
ղած նըւիրակ ևս եմ եղեր. հրամայեք ես,
ծառայդ եմ, հողևորտէ՛ր. այսքան պատ-
ճառս գոն և կ'ասեմք մարդոյ խաթր չի
աւերեմք, թէ չէ մեք ի՞նչ բան ունիմք
ի մէջ այսպիսի բանիցս թեմիս վիճակիս
համար թէ մեծամեծ կալուերիս. Աստուած
նսափ տայ իւրեան. թէ թողեր էր որ ի
Կիպրոս էաք պակսեր, այսչափ խօսք այլ
չէաք լսեր: Հերու ուղարկեաց ի Ստամբուլ,
չի գիտնալով գնացաք, այսչափ տարւոյ
բարեկամաց չարակամ երեւեցաք. և այս
տարի քառասուն անգամ աղաչեցի՝ թէ
այդ մարդիկդ մի՛ ուղարկեր, չի մոեց, ի՞նչ
անեմ: Վասն որոյ ես իմ բանին և իմ պա-
կասութեան հետ եմ. մի՛ կարծեր թէ ես
նոցա մէկ զործոյն վերայ եմ, կամ կամացն
կամակից: Դուք գիտէք, Աստուած ձեր
բանն ալողէ. թէ մեզ զիր մի կու գրես
քանի մի օր ի Թիսաթ կենալու կամ ի Կիպ-
րոս, հրամանք քո է. իսկ թէ բնաւին յաչ-
խարհէս ել կ'ասես, դու գիտես. ի Հապաշն
կ'երթամ, ի Ֆուսնգն կ'երթամ, ի Մօսկով
կ'երթամ, Աջամիստան կամ յէջմիւածինն
չեմ երթար, թէ ի տեղս սպանանել տալն
ևս գիտնամ. դու ողջ կեցիր և որպէս կա-
միս՝ այնպէս արա՛ւ. իսկ զմնացեալն քո
սիրելի որդեակ և մեր եղբայր Վարդան
վարդապետն պատմեցէ: Միթէ տաճկի
նամա՞զ է այս: Եւ զօրութիւն Տեառն հո-
վանասցի տեառն մերոյ և քոյոցդ ամենե-
ցուն, ամէն:

ԹՎԻՆ ՌՃԺԵ [= 1666], օգոստոս ի ԻԱ,
ի քաղաքն յԱնկուրիա:

Ս. ԷԶՄԻԱԾՆԻ ՀԵՌԱԳԻՐԸ

ԱՄԵՆԱՅՆ ՀԱՅՈՅ ԿԱԹՈՂԻԿՈՍԻ ԸՆՏՐՈՒ-
ԹԻԻՆԸ ՊԵՏԻ ԿԱՏԱՐՈՒԻ 1941 ԱՊՐԷԼ 10-ԻՆ

Թերթս մամուլի յանձնուելու պահուն Ս. Արսույս
Ամեն. Ս. Պատրիարք Երեւանէն ընդունեցաւ Ամենայն
Հայոց Հայրապետութեան Ամեն. Տեղակալին նոյեմբեր
11 րուակիր հետեւեալ հեռագիրը:

Պերագոյն Հոգեւոր Խորհուրդը կարողի-
կոսի բնաւարեան օր նշանակած է 1941
Ապրիլ 10. նամակը յանձնած է բղրասարին:
Տեղեկացուցէ՛ք Փարիզ և Մարտիլ:

ՏԵՂԱԿԱԼ ԴԷՌՈՒ ԱՐԲԵՊԵՍԿՈՊՈՍ

Ս. ՅԱԿՈԲԻ ՆԵՐՍԷՆ

Երանաւորն Տ. Տ. Պետրոս Ա. Կարողի-
կոսի վախճանման առթիւ փոխանակուած
հեռագրեր եւ Ամեն. Ս. Պատրիարք Հօր ցա-
ւակցական նամակը.

Պեյրուք, 28 Սեպտ. 1940

ՀԱՅՈՅ ՊԱՏՐԻԱՐԿԻՆ, ԵՐՈՒՍԱՂԷՄ.

Կարողիկոսը վախճանեցաւ. հեռագրեցիք Ձեր
անկնուրը:

ԱՐԲԵՊԵՍԿՈՊՈՍ ԿԱՐՕԵԱՆ

Երուսաղեմ, 28 Սեպտ. 1940

ԱՐԲԵՊԵՍԿՈՊՈՍ ԿԱՐՕԵԱՆ, ԱՌԱՋՆՈՐ-
ԴԱՐԱՆ ՀԱՅՈՅ, ՊԷՅՐՈՒԹ.

Նորին Սրբութեան վախճանումը յուզեց մեզ
խորապէս: Կը յայտնենք մեր և Միաբանութեան
վշտակցութիւնները: Կը ցախեմք որ պիտի չկարե-
ւանիք անձաւք ներկայ ըլլալ յուղարկաւորու-
թեան: Մեզ ներկայացնող երկու վարդապետներ
եղող պիտի ուղևորին վաղը:

ՊԱՏՐԻԱՐԿ ՄԵՍՐՈՊ

Հրատարակեց՝ Մ. Ե. Ն.,